



# International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies

*International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies - is an international conference platform under open access policy. The conference is led by international expert members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed, edited by authors and evaluated on its own scholarly merits and research integration. Publishing and joining on the proceeding of the International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies will ensure publishing experience and indexing possibilities on various global indexing.*

## Аграр Соҳада Олий Малакали Кадрларни Тайёрлаш Бошқаруви Жараёнлари Хусусида

**Қудратюсупов Қудратжон Муҳаммадқодирович**

Ўзбекистонда амалга оширилган таълим соҳасидаги ислохотлар доирасида олий малакали кадрлар тайёрлаш масалалари, хусусан, аграр олий таълим муассасаларида алоҳида эътибор қаратилмоқда. Рақобат муҳити кескинлашуви, илмий тадқиқотлар самарадорлигини ва янги билимларни эгаллаш, олий малакали кадрлар тайёрлаш сифатини тубдан ошириш, илғор инновацияларни тезкор амалиётга жорий этиш, замонавий билимларни иқтисодий ўсишнинг асосий омилига айлантириш барча ривожланган ҳамда ривожланаётган мамлакатларнинг бугунги кундаги энг муҳим вазифалари ҳисобланади.

2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида: «Давлат олий таълим муассасаларига академик ва молиявий мустақиллик бериш, шу жумладан улар томонидан меҳнатга ҳақ тўлаш, ходимлар сони, тўлов-контракт миқдори ва таълим шаклини мустақил белгилаш амалиётини йўлга қўйиш»<sup>1</sup> масалаларига катта эътибор берилган.

Аграр таълим хизматлари бозорининг ўзига хос хусусиятлари унинг қандай ишлаши ва ривожланиши, жумладан, олий маълумотли кадрлар тайёрлаш борасидаги фаолиятининг мустақил равишда тадқиқ этилишини талаб қилади. Бу вазифаларни амалга ошириш нафақат малакали, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш бўлиб қолмасдан, балки кенг доирадаги вазифаларни: баркамол авлодни тарбиялаш, мамлакатда барқарор ижтимоий-сиёсий муҳитни шакллантириш, жамиятни демократлаштириш, иқтисодий бозор тамойиллари негизида бошқарувчи замонавий мутахассисларни етказиб бериш ҳамда таълим хизматлари бозоридаги маркетинг фаолиятини ўрга-нишни кўзда тутди. Ушбу жабҳада меҳнат ва Таълим хизматлари бозорини ҳар томонлама ва чуқур ўрганиш, бозор муносабатлари шароитида уларнинг самарали ўзаро биргаликда фаолият кўрсатиши ва истиқболда – аграр соҳада хўжалик юритишнинг бозор механизмларини тўла миқёсда жорий этиш бўйича тавсиялар яратилишида бошқарувнинг ўрни ва аҳамияти бениҳоядир.

Жаҳон таълим стандарти талаблари асосида олий малакали кадрлар тайёрлаш ва бошқарувини тизимли равишда ташкил этиш, таълим муассасалари фаолият

<sup>1</sup> Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январьдаги «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60-сонли Фармонининг 1-илоvasи. [www.lex.uz](http://www.lex.uz). Тошкент ш.

самарадорлигини ошириш ва унда замонавий бошқарув усуллари татбиқ этиш мамлакат иқтисодий тараққиётини таъминлашда фаолликни талаб этмоқда. Шу жиҳатдан, умуман мамлакат таълим тизими бозорида олий малакали кадрлар тайёрлашнинг бошқарув механизмини такомиллаштиришда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сонли «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2017 йил 22 майдаги 304-сонли «Олий ўқув юртдан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, 2017 йил 27 июлдаги ПҚ-3151-сонли «Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқлари иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги, қарорлари ҳамда мазкур соҳага тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда муҳим ҳуқуқий ва услубий манба бўлиб ҳисобланади.

Олий малакали таълимнинг мақсади мазкур йўналишдаги билимларни чуқур эгаллаган мутахассислар, турли тармоқларда фаолият юритувчи малакали кадрларни тайёрлаш ёки ҳудудда кадрлар малакали қатламини юзага келтириш орқали жамиятнинг умумий иқтисодий билим даражасини ошириш ва бошқарувни такомиллаштиришдан иборат. Аграр таълим тизимида олий малакали кадрлар тайёрлаш вазифалари жамиятнинг иқтисодий хизматлар кўрсатиш талабларига асосан белгиланади. Бир томондан, олий малакали мутахассислигини ўз хоҳиш-истаги ва қизиқишидан келиб чиқиб танлаш, иккинчи томондан, юқори малакали билимларни эгаллаш ёки олий малакали кадрларга бўлган талабни шакллантиришда давлатнинг ўрни муҳим аҳамиятга эга. Олий малакали кадрлар тайёрлаш жараёни таълимнинг мақсад ва вазифалари, усуллари, мазмуни, таълим тизимининг самарадорлигига бевосита боғлиқ.

Бошқарув жараёни муассаса ва ташкилотлар олдида турган мақсадларга эришиш учун вазифаларни тартибга солиш, мувофиқлаштириш ҳамда ривожлантиришга йўналтирилган алоҳида фаолият турлари мажмуидир<sup>2</sup>. Бундай таърифни таълим муассасаларидаги бошқарув жараёнига нисбатан қўллаш учун, аввало, таълим муассасаларининг мақсади нимадан иборат эканлигига алоҳида эътибор қаратиш керак.

Тадқиқотчилар томонидан таълим тизимида малакали олий малакали кадрлар тайёрлашни бошқаришнинг назарий асослари ҳақида тўхталиб, бошқарув тушунчасига турлича таърифлар берилган. Масалан, Майкл Мескон ушбу тушунчага қуйидагича таъриф беради: «Бошқарув ташкилот мақсадини шакллантириш ва унга эришишни режалаштириш, ташкил қилиш, мотивация ва назоратни ўз ичига олави жараёндир»<sup>3</sup>. Таълим муассасаларида менежмент назариясида бўлгани каби бошқарув функциялари асосан қуйидаги туркумларга ажратилади: режалаштириш, ташкил қилиш, мотивация, назорат.

Мамлакат аҳолисининг йил сайин олий малакали билимларни эгаллашга эҳтиёжлари табиий равишда ортиб бормоқда. Бунда олий малакали кадрларни тайёрлаш жараёни нафақат давлатнинг таълим ва бандлик сиёсатини шакллантирувчи институтлар, балки олий малакали кадрларни тайёрлашчи таълим муассасалари, яъни, ихтисослаштирилган университетлар, институтлар, ўрта махсус касб-хунар таълим муассасаси, малака ошириш ва қайта тайёрлаш муассасалари, шу билан бирга бошланғич иқтисодий тушунчаларни шакллантиришга хизмат қилувчи умумий ўрта таълим муассасаларини ҳам ўз ичига қамраб олади.

Шуни таъкидлаш лозимки, аграр таълим тизимида олий малакали кадрларни тайёрлашнинг бошқарув самарадорлиги – бу, бошқарувнинг мақсад ва натижаларидан келиб чиқиб, уларни ўзаро таққослаган ҳолда, бошқарув жараёнининг самарадорлик сифатини белгилайди. Бунда аграр соҳа учун тайёрланаётган олий малакали кадрларнинг рақобатбардошлиги ҳамда интеллектуал салоҳияти ошганлигини инобатга олиш лозим.

<sup>2</sup> Тебенкин А.В. Методы принятия управленческих решений. Учебник для бакалавров. - М.: Юрайт, 2013. - 572 с.

<sup>3</sup> Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1997. С. 25.

Турли мамлакатлар миллий таълими ўз моделига эга бўлиб, уларда таълимнинг мақсади, турлари ва давомийлиги ўзаро фарқ қилади. Жаҳон амалиётида ушбу таълим муассасалари таълимнинг турли босқичлари таркибий қисмларини ташкил этади. Мамлакатимиз ҳамда МДХ давлатларида коллежлар ўрта махсус маълумот берувчи таълим муассасалари ҳисобланса, АҚШ ҳамда Европа таълим тизимида бундай муассасалар олий маълумот берувчи таълим муассасалари қаторига киради

Худудларнинг ижтимоий-иқтисодий имкониятидан келиб чиқиб, турли бўғинларда таълим даражаси ва сифати ҳамда янги ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитларда рақобатбардош кадрлар тайёрлаш бўйича барқарор тизим яратилишини кафолатлаш талаб этилади. Айнан шу хусусиятларни инобатга олиб, ўрта махсус маълумотли, олий ва юқори малакали рақобатбардош олий малакали кадрлар тайёрлаш салоҳиятини ошириш ҳамда бошқарув самарадорлигини такомиллаштириш йўлларига эътиборни қаратиб, худудлар кесимида олий малакали кадрлар тайёрлашда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув тузилмалари эҳтиёжларидан келиб чиқиб, таълим хизматларига буюртмалар бериш, қабулни шакллантириш, шунингдек, таълим хизматлари бозорида пуллик таълим хизматларини мақсадли ташкил этиш ва жадал ривожлантириш таълим тизимида сифатли ўқитишни таъминлаш зарур. Шунингдек, корхона, ташкилот ва муассасаларнинг олий малакали кадрларга бўлган эҳтиёжини юқори даражада таъминлаш, олий малакали кадрларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш каби асосий жиҳатларга эътибор қаратиш лозим.

Бошқарув жараёни самарадорлиги таълим муассасасининг таълим хизматлари бозоридаги муваффақиятини таъминловчи асосий омиллардан бири саналади. Айнан самарали бошқарув жараёни муассаса ва ташкилотнинг барча ресурсларидан тўлиқ фойдаланиш имкониятини яратиш беради. Олий таълим муассасалари бошқарув жараёни самарадорлиги ва амалий фаолият натижалари ўртасидаги боғлиқлик жиҳатларини аниқ-лаш, ташкилий тузилмадаги мезонларга кўра бошқарув жараёни самарадорлигини баҳолаш, кафедраларнинг фаолияти натижалари асосида бошқарув самарадорлигини интеграл баҳолаш усулларини қўллаш ва олинган натижаларни таҳлил қилиш шу куннинг муҳим вазифаларидан биридир.

Олий таълим тизимининг ривожланиш қонуниятларини иқтисодиётда кечаётган модернизациялаш, инновацион ривожланиш, глобаллашув жараёнларига боғлиқлиги инобатга олинishi, шунингдек, таълим муассасалари орасида рақобат муҳити яратилиши, олий ва ўрта махсус маълумотга эга олий малакали кадрлар тайёрлаш таркибини замонавий талабларга мослаштириш орқали таълим тизимида аграр соҳа учун олий малакали кадрлар тайёрлашнинг бошқарув механизмини такомиллаштириш имкони яратилади. Ушбу жараёнда иқтисодиётни эркинлаштириш тамойилларига мос равишда аграр таълим жараёнига шартнома асосида аҳоли ва хусусий секторнинг талаб ва эҳтиёжларидан келиб чиқиб ёндашиш мақсадга мувофиқдир.

#### **Фойдаланилган адабиётлар:**

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январьдаги «2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги ПФ-60-сонли Фармонининг 1-илоvasи. [www.lex.uz](http://www.lex.uz). Тошкент ш.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 14 сентябрдаги ПҚ-3276-сонли «Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).
3. Тебенкин А.В. Методы принятия управленческих решений. Учебник для бакалавров. - М.: Юрайт, 2013. - 572 с.
4. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1997. С. 25.
5. Қаҳҳоров О.С. Таълим тизимида олий малакали кадрларни тайёрлаш. Монография. – Т.: Фан, 2011. - 156 б.